

KARTY PRACY

ĆWICZENIA dla dzieci z FAS

Workbook
nauczyciela

Wstęp

Płodowy zespół alkoholowy (FAS) jest terminem diagnostycznym określającym zespół wad wrodzonych obejmujących zaburzenia fizyczne i neurologiczne. FAS (ang. *Fetal Alcohol Syndrome*) – to najpoważniejsza konsekwencja picia przez kobietę alkoholu w ciąży¹. Już jednorazowe picie alkoholu może wywołać FAE (*Fetal Alcohol Effects*), czyli lżejszą odmianę FAS.

Przyczyny płodowego zespołu alkoholowego

Nie ma dokładnych danych, jaka ilość alkoholu wywołuje tę chorobę. Alkoholowy zespół płodowy występuje zwykle, gdy kobieta w ciąży wypija więcej niż cztery standardowe drinki dziennie. Zauważono łagodniejsze objawy w przypadku dwóch napojów dziennie we wczesnej fazie ciąży. Wśród tych, którzy są alkoholikami, około jednej trzeciej dzieci ma FAS. Mimo że niewielkie ilości alkoholu nie powodują nieprawidłowego wyglądu dziecka, może to jednak powodować problemy behawioralne. Ponadto istnieją sprzeczne dowody dotyczące tego, czy picie przez ojców przed zapłodnieniem może spowodować FAS.

Najczęstsze symptomy

Płodowy zespół alkoholowy jest najcięższą formą zarówno wad wrodzonych, somatycznych, jak i neurologicznych wywołanych ekspozycją płodu na alkohol.

Można wyróżnić trzy kategorie charakteryzujące pełnoobjawowy FAS:

- Specyficzne anomalie w budowie twarzy, tj. krótkie szpary powiekowe, opadające powieki, szeroko rozstawione oczy, krótki zadarty nos, wygładzona rynienka nosowa, wąska górna warga, brak czerwieni wargowej, wolniejszy rozwój środkowej części twarzy, mała i słabo rozwinięta żuchwa, nisko osadzone uszy, krótka szyja, niedorozwój płytki paznokciowej, anormalność stawów i kości.
- Spowolniony rozwój fizyczny przed i po urodzeniu. Opóźnienia wzrostu, niska waga urodzeniowa, mała głowa, niski wzrost i waga w stosunku do wieku, opóźnienia rozwojowe.
- Objawy wynikające z uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego (OUN): zaburzenia małej i dużej motoryki, problemy z utrzymaniem równowagi, koordynacji wzrokowo-ruchowej. Zaburzenia sensoryczne w odbieraniu bodźców, w tym głodu, pragnienia, bólu. Trudności z poczuciem własnego ciała w przestrzeni, zrozumieniem kierunków, nieprawidłowe odczucia wzrokowe, dotykowe, słuchowe, smakowe, węchowe. Zaburzenia uwagi, słaba kontrola impulsów, problemy z pamięcią operacyjną, słabe zdolności adaptacyjne. Trudności z uczeniem się, gromadzeniem i wykorzystywaniem informacji, tworzeniem skojarzeń, przypominaniem informacji, zapominanie. Zaburzenia funkcji pamięci bezpośredniej, integracji zdobytych

¹ <https://swiatiedukacjadziecka.blogspot.com/2016/11/fas-alkoholowy-zespo-podowy.html>

wiadomości, nieprawidłowa percepcja wzrokowa. Trudności w zrozumieniu pojęć abstrakcyjnych, m.in.: matematycznych, czasu, pieniądza, odległości. Kłopoty z planowaniem, organizacją, rozwiązywaniem problemów, przewidywaniem, uczeniem się na błędach, oceną sytuacji. Trudności komunikacyjne, opóźniony rozwój mowy, problemy z używaniem języka w bardziej skomplikowanych kontekstach, dosłowne rozumienie pojęć, brak zrozumienia żartów, niezrozumienie intonacji językowej i emocjonalnej (smutek, radość, złość, twierdzenie, pytanie, rozkaz)².

Ponadto wśród objawów FAS można wyróżnić także:

- wady układu kostno-mięśniowego i zaburzenia czucia głębokiego,
- problemy ze słyszeniem, opóźnioną zdolność mówienia,
- zmniejszone pole widzenia, słabą pamięć,
- anomalie w budowie wątroby, serca, nerek, narządów płciowych,
- nadpobudliwość,
- zaburzenia zachowania, niedostosowanie społeczne, trudności w przewidywaniu konsekwencji swoich zachowań,
- trudności w uczeniu się (dziecko będzie się skarżyć, że „nic mu nie wchodzi do głowy”, choć się uczy),
- niekontrolowane napady agresji,
- skłonność do uzależnień,
- skłonności depresyjne i lękliwość.

Objawy wtórne występujące u starszych dzieci z płodowym zespołem alkoholowym dotyczą między innymi takich zachowań i cech, jak:

- lęk,
- złość,
- wycofanie,
- gwałtowność,
- zamknięcie się w sobie,
- kłamstwa,
- ucieczki z domu,
- problemy szkolne,
- przyjmowanie roli ofiary lub prześladowcy,
- zależność od innych,
- samookaleczanie się.

Oczywiście, na wystąpienie objawów wtórnych ma wpływ przede wszystkim środowisko i sposób postępowania z dzieckiem.

Reasumując, należy zauważyć, iż jeśli FAS zostanie wcześniej wykryte, dziecko będzie prawidłowo leczone i zostanie otoczone właściwą opieką rodzicielską i psychologiczną, tym skrajnym zachowaniom można w mniejszym lub większym stopniu zapobiec. Brak jak najwcześniejszej i zarazem właściwej pomocy może prowadzić do poważnych trudności szkolnych.

² <https://swiatiedukacjadziecka.blogspot.com/2016/11/fas-alkoholowy-zespo-podowy.html>

Wybrane zasady pracy z dzieckiem

Leczenie dzieci z FAS jest możliwe. Ponieważ uszkodzenie OUN, objawy, wtórne niepełnosprawności i potrzeby mogą się różnić w zależności od osoby, nie ma jednego rodzaju leczenia, które działa oraz jest odpowiednie dla wszystkich.

Literatura dotycząca płodowego zespołu alkoholowego zaleca podejście rozwojowe oparte na psychologii rozwojowej. Znając etapy rozwojowe i zadania dzieci, leczenie i interwencje w FAS można dostosować, aby pomóc dziecku w spełnieniu zadań i wymagań rozwojowych. Jeśli dana osoba opóźnia się na przykład w dziedzinie zachowań adaptacyjnych, wówczas zaleca się interwencje ukierunkowane na konkretne opóźnienia, poprzez dodatkowe kształcenie i praktykę, dawanie przypomnień w celu zapewnienia pożądanego poziomu funkcjonalności.

Praca z dziećmi z FAS nie należy do najłatwiejszych, zważywszy na towarzyszące im zachowania. Nie ma też jednolitego schematu postępowania terapeutycznego z dzieckiem z płodowym zespołem alkoholowym. Wybór formy terapii zależy od rodzaju problemu, jego nasilenia, postawy dziecka i opiekuna wobec problemu i terapii, wieku dziecka oraz wielu innych czynników.

Najczęściej wykorzystuje się elementy różnych metod stosowanych do pracy z dziećmi, jak np. metoda Dobrego Startu, Integracji Sensorycznej, metoda Ruchu Rozwijającego czy metody relaksacyjne.

Szkola stanowi wyzwanie dla dziecka z FAS (może stanowić wsparcie, jeśli choroba jest zdiagnozowana). Już w klasach I–III szkoły podstawowej pojawiają się trudności z dopasowaniem do grupy, przyswajaniem materiału, przestrzeganiem reguł. Rodzice nieznający diagnozy interpretują zachowania dziecka jako niewłaściwe, przypisują mu lenistwo i nieposłuszeństwo, a siebie obwiniają o błędy wychowawcze i pobłażliwość, co może prowadzić do uczucia porażki i wypalenia³.

W szkole pojawia się również zbyt duża ilość bodźców, którymi dzieci z FAS są przytłoczone. Rozwój dziesięciolatka z FAS odpowiada mniej więcej rozwojowi sześciolatka. Dlatego dzieci z FAS najchętniej bawią się z dziećmi młodszymi od siebie o 2–3 lata.

Trzeba pamiętać, iż najważniejszym sposobem udzielenia pomocy dzieciom z płodowym zespołem alkoholowym jest stworzenie warunków, w których czułyby się one bezpieczne i potrzebne. Warto zastosować również poniższe strategie postępowania wobec dzieci z FAS:

„Powiedz – zapomnę, pokaż – może zapamiętam, zaangażuj – zrozumie⁴”.

³ <https://swiatiedukacjadziecka.blogspot.com/2016/11/fas-alkoholowy-zespo-podowy.html>

⁴ <https://prezi.com/gvp4-skrr18c/podowy-zespo-alkoholowy/>

Wskazówki dla nauczycieli i rodziców do pracy z dzieckiem z płodowym zespołem alkoholowym

SPOSOBY ŁAGODZENIA NAPIĘĆ I FRUSTRACJI:

- Stosuj proste słownictwo (nie generalizuj).
- Używaj krótkich poleceń dotyczących sedna sprawy.
- Polecenia rozbij na kilka małych kroków.
- Stosuj wizualne wskazówki, podkreślaj je gestem i mimiką.
- W celu przedstawienia etapów postępowania używaj ilustracji.
- Stosuj określone znaki do porozumiewania się z uczniem.
- Umieść na plakacie plan postępowania.

SPOSOBY REDUKUJĄCE NADMIAR BODŹCÓW:

- Przygotuj odpowiednie miejsce dla dziecka.
- Zachęcaj ucznia do utrzymywania porządku w miejscu pracy.
- Przykrywaj materiałem zbędne elementy wyposażenia dla zminimalizowania ilości bodźców rozprasających.
- Stosuj słuchawki, aby ułatwić docieranie informacji werbalnych.

SPOSOBY POZWALAJĄCE UTRZYMAĆ RUTYNĘ I STRUKTURĘ:

- Zapoznaj dziecko z jego rozkładem dnia, tygodnia, miesiąca.
- Zawieś w widocznym miejscu plan dnia z ilustracjami.
- Rozmawiaj z uczniem przed wprowadzeniem zmian.
- Wprowadź rutynę we wszystkim.

SPOSOBY POZWALAJĄCE OGRANICZAĆ NADAKTYWNOŚĆ UCZNIA:

- Zaopatrz dziecko w piłeczkę do ściskania.
- Pozwól mu na zabawę kostką „Rubika”.
- Znajdź czas na ćwiczenia ruchowe w trakcie lekcji.
- Poprzedź zajęcia wymagające skupienia ćwiczeniami ruchowymi.
- Zaplanuj krótkie przerwy w trakcie każdej lekcji.
- Wypracuj i stosuj umówiony sygnał informujący ucznia, że ma powrócić do ławki⁵.

Jak wspierać rozwój dziecka?

Wspierając rozwój dziecka z płodowym zespołem alkoholowym, należy szukać specjalistycznej pomocy. Może ona występować w postaci terapii dziecka w placówkach terapeutycznych lub specjalistycznych ośrodkach pomocy psychologicznej i psycho-terapeutycznej.

Natomiast na terenie szkoły dzieci mogą uczestniczyć w zajęciach specjalistycznych prowadzonych przez pedagoga, psychologa i terapeutę pedagogicznego. Należy też

⁵ <https://prezi.com/gvp4-skr18c/podowy-zespo-alkoholowy/>